

INTEGRERAD METOD FÖR LUFTKVALITETSMÄTNINGAR VID VÄRME OCH KRAFTVÄRMEANLÄGGNINGAR

Energiforsk 2016-06-16

Shahriar Badii

OM PROJEKTET

Uppstart: Mars 2014

Avslut: November 2015

Samfinansierats av Energiforsk och Energimyndigheten samt Fortum Värme, E.ON Värme och Vattenfall Värme Sverige.

Samarbete:

Fyra Kraftvärmeanläggningar har deltagit i mätningarna.

Projektteam Vattenfall R&D: Åsa Astervik, **Shahriar Badiei**, Anette Hälldal.

Arbets- och miljömedicin i Linköping utfört luftkvalitétmätningarna.

BAKGRUND

- Två föreskrifter från Arbetsmiljöverket trädde i kraft 1 juli 2012.
 - *Hygieniska gränsvärden*, AFS 2011:18.
 - *Kemiska Arbetsmiljörisker*, AFS 2011:19.
- Frågan har varit om införande av AFS 2011:18 och AFS 2011:19 har medfört nya krav på arbetsmiljöarbetet för biobränsle- och avfallseldade produktionsanläggningar.
- **Arbeta proaktiva med riskbedömning av hygieniska effekten av damm i arbetsmiljön** genom att ta fram en mätstrategi (arbetsrutiner och mätmetoder) som säkerställer implementering av AFS 2011:18 och 2011:19.

Steg 1

- Kartlägga hygieniska risker genom att utföra luftkvalitétmätningar.

Steg 2

- Ta fram en mätstrategi (arbetsrutin och mätmetod) för utvärdering av hygieniska risker, åtgärdsplaner och rekommendationer för systematiska mätningar av luftkvalitén.

KARTLÄGGNING AV RISKER

Kartläggning av yrkeshygieniska risker utfördes med luftkvalitétmätningar i arbetsmiljön hos fyra anläggningar.

Luftkvalitétmätning kan beskrivas som mätning och kvantifiering av de ämnen som finns i luften i arbetsmiljön och som är listade i föreskrifterna AFS 2011:18 och AFS 2011:19 med syfte att kunna förebygga ohälsa till följd av exponering.

1. **Individuell mätplan** togs fram för respektive anläggning utifrån anläggningsprocessen och bränsletyper.
2. **Processområden** i varje anläggning delades upp i olika områden för att kunna jämföra resultaten mellan anläggningarna.

Anläggning A

Biomassa (träflis)

Hushållsavfall

Anläggning B

Biomassa (träflis)

Bio/Kreosot/Torv/kol

Anläggning C

Papper/Trä/Plast

Hushållsavfall

Anläggning D

Biomassa (pellets)

Returträ

ANLÄGGNINGAR

Anläggning	Typ av panna	Typ av bränslen	Bränslevolym 2014 [ton]	Antal anställda 2014
A	Fluidiserad bädd	Träflis	> 200 000	50
	Roster	Hushållsavfall	100 – 200 000	
B	Fluidiserad bädd	Torv, Träflis, Kreosotflis	> 200 000	89
	Fluidiserad bädd	Träflis	> 200 000	
C	Fluidiserad bädd	Papper-Trä-Plast	100 – 200 000	130
	Roster	Hushållsavfall Verksamhetsavfall	> 200 000	
D	Pulver	Träpellets Träbriketter	< 100 000	30
	Fluidiserad bädd	Returflis	100 – 200 000	

PROCESSOMRÅDEN

- ❖ **Personal:** personburna mätningar för bränsle-, drift-, underhålls- och saneringspersonal.

Personburen provtagning

- ❖ **Hantering av askor, sand och kalk:** stationära mätningar vid hantering av flygaska, bottenaska, slagg, sand och kalk

Slagghus

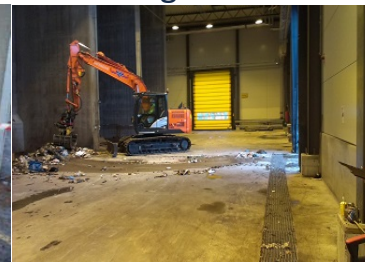

Sandsilo

- ❖ **Bränslehantering:** stationära mätningar i anslutning till bränslestack (som referens), vågrum, flisning, tippning, sällning, bandgång, bränsleinmatning och bunker

Flisning

Tippning

Kontrollrum

Pannhus

ÄMNEN

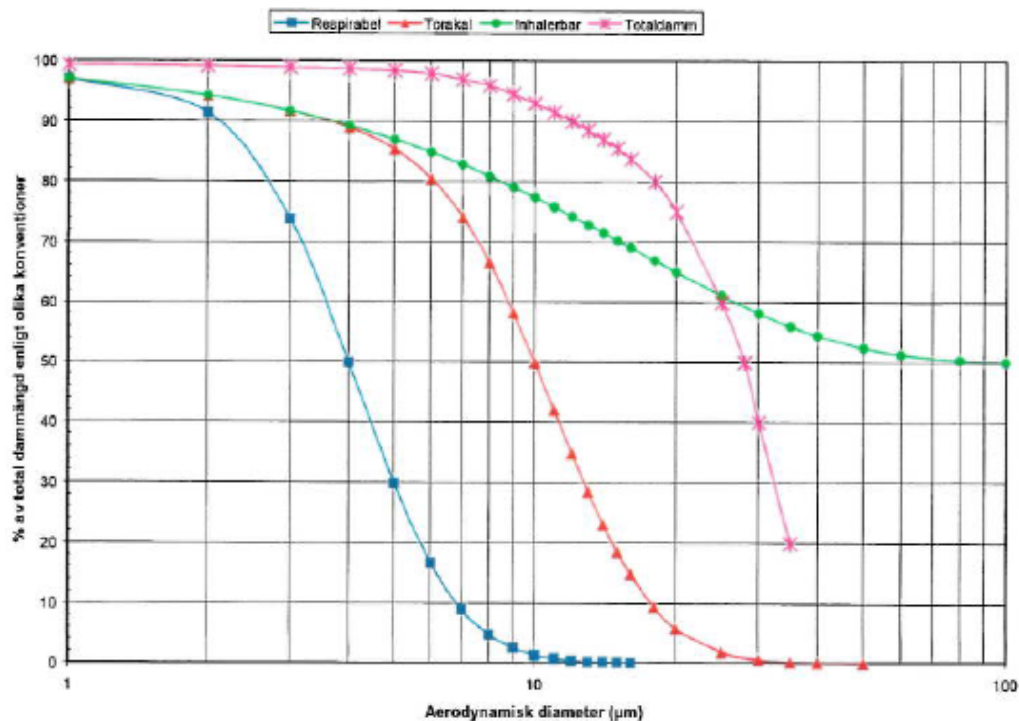
Ämnen	Hälsoeffekt
Damm	Damm mäts i olika storleksfraktioner (totaldamm, inhalerbart damm, respirabelt damm) Dessa fraktioner påverkar hälsan på olika sätt då de når olika långt in i andningsorganen.
Metaller i damm	Dammfraktioner kan innehålla metaller tex järn (Fe) eller tungmetaller såsom bly (Pb), mangan (Mn), kobolt (Co) eller nickel (Ni). Metaller kan vara allergener, eller cancerframkallande, kan påverka nervsystemet och en del metaller kan ge yrkesastma.
Kvarts	Kvarts förekommer vid hantering av sand, och i den respirabla dammfraktionen kan deponeras i lungorna. Exponering under lång tid och av höga halter kan leda till silikos (stenlunga) och lungcancer
Fibrer	Fibrer finns i syntetiska oorganiska glasartade (amorfa) och syntetiska oorganiska kristallina material och i övriga fibrer, som tex mineralull. Fibrer är irriterande för hud och andningsorganen. Vissa fibrer t ex asbest kan orsaka lungcancer.
Kvävedioxid	Kvävedioxid NO ₂ är en gas som bildas vid förbränning och ger upphov till irritation för lungor vid inandning. Mätning av denna gas görs i pannhuset in till pannan och i områden där fordonstrafik finns.

ÄMNEN

Ämnen	Hälsoeffekt
Terpener	Terpener finns som lättflyktig gas och är irriterande på hud och andningsorgan. I samband med användning av stora mängder trä ex. flis, pellets eller skogsflis finns risk för exponering för terpener
Endotoxiner	Vissa bakterier genererar endotoxiner som avges till luften och kan medföra hälsoeffekter så som fliseldarsjuka om man exponeras för detta. Tillväxten hos mikroorganismer avgörs av tillgång till fukt och värme samt den tid som avfall- och biobränslematerialet förvaras innan det eldas.
VOC	VOC (volatile organic compounds), som är ett samlingsnamn för flera olika lättflyktiga organiska ämnen och där också terpener ingår. I de aktuella mätningarna har terpener dominerat och andra VOC ämnen visat försumbart låga halter.

DAMMFRAKTIONER

- **Totaldamm** (rosa) definieras som de partiklar som provtas i Sverige vanligen med en "öppen" provtagningskassett med diametern 37 mm, eller ibland 25 mm. [Metod nr 1010]
- **Inhalerbart damm** (grön) fraktion är den mängd partiklar, av totalmängden partiklar i luften, som infångas då 50 % av partiklar har den aerodynamiska diametern 100 μm . [SS-EN 481]
- **Repirabelt damm** (blå) definieras som det damm som en människa inandas genom näsa och mun [SS-EN 481].

GRÄNSVÄRDEN

Ämne	Enhet	Nivågräns värde [NGV]
Damm, organiskt - totaldamm	mg/m ³	5
Damm, oorganiskt - inhaledbart	mg/m ³	10
Damm, oorganiskt - respirabelt	mg/m ³	5
Damm, trä - inhaledbart	mg/m ³	2
Aluminium - totaldamm	mg/m ³	1
Arsenik - totaldamm	mg/m ³	0,01
Bly - inhaledbart	mg/m ³	0,1
Bly - respirabelt	mg/m ³	0,05
Järn - respirabelt	mg/m ³	3,5
Kadmium - totaldamm	mg/m ³	0,02
Kadmium - respirabelt	mg/m ³	0,005
Kobolt - inhaledbart	mg/m ³	0,02
Koppar - totaldamm	mg/m ³	1
Koppar - respirabelt	mg/m ³	0,2
Krom - totaldamm	mg/m ³	0,5

* Rekommenderat gränsvärde.

Ämne	Enhet	Nivågräns värde [NGV]
Mangan - totaldamm	mg/m ³	0,2
Mangan - respirabelt	mg/m ³	0,1
Molybden - totaldamm	mg/m ³	10
Molybden - respirabelt	mg/m ³	5
Nickel - totaldamm	mg/m ³	0,5
Vanadin - totaldamm	mg/m ³	0,2
Zink - totaldamm	mg/m ³	5
*Endotoxiner	ng/m ³	9
Fibrer, syntetiska oorg. glasartade - Eldfasta keramiska fibrer	fiber/m ³	0,2
Fibrer, syntetiska oorg. glasartade - Övriga fibrer	fiber/m ³	1
Fibrer, oorg. kristallina fibrer	fiber/m ³	0,2
Kvarts - Respirabelt	mg/m ³	0,1
Kristobalit - Respirabelt	mg/m ³	0,05
Tridymit - Respirabelt	mg/m ³	0,05
Kvävedioxid, NO ₂	mg/m ³	4
Terpener	mg/m ³	150

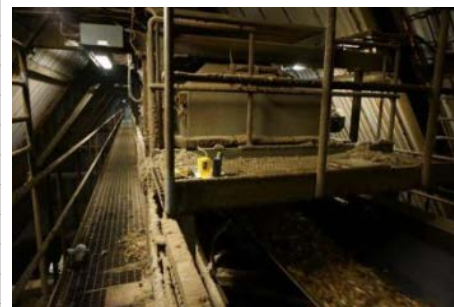
MÄTPLAN

- Totalt utfördes 293 provanalyser för samtliga fyra anläggningar.
- Mätplan för bioanläggning med 64 prov uttagna i 16 provpunkter.

Provpunkter	Totaldamm	Inhalebart damm	Respirabelt damm	Metaller i totaldamm	Metaller i inh. damm	Metaller i resp. damm	Kvarts	Terpener	Endotoxiner	Fibrer	Kvävedioxid, NO2
Personal											
Bränsle		x			x			x	x		
Drift		x			x			x	x		
Underhåll		x			x			x	x		
Sanering		x			x			x	x		
Hantering av bränsle											
Referens, utomhus		x						x	x		
Vågrum								x	x		
Flisning		x						x	x		
Tippling	x	x	x	x	x	x		x	x	x	x
Sållhus		x						x	x		
Bandgång		x						x	x		
Bränsleinmatning			x					x	x		
Bränslebunker	x	x	x					x	x		
Hantering av aska, sand och kalk											
Flygaska	x		x	x		x	x				
Bottenaska	x	x	x	x	x	x	x				
Sand och kalk			x			x	x				
Övrigt											
Pannhus			x			x	x				

Bränslebunker

Bandgång

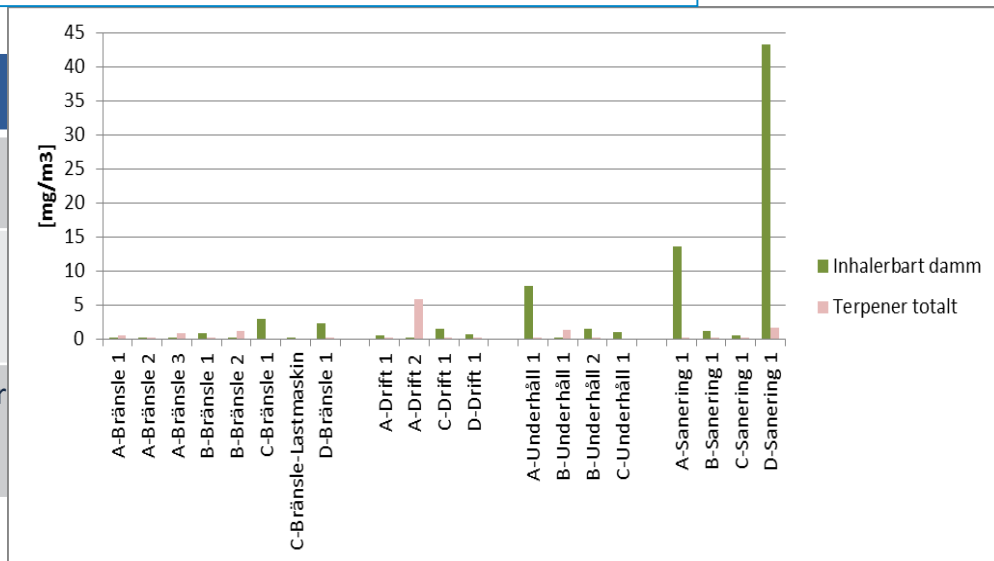

Flygaska- och bottenasktömning

RESULTAT, PERSONAL

- Generellt har personalen under NGV för inhalerbart damm och terpener.
- Saneringspersonal är mest utsatt för inhalerbart damm speciellt vid sanering i avfallbunker och tipphallar.

Analys	Inhalerbart damm	Terpener	Aktivitet
NGV	10 mg/m ³ (oorg.) och 2 mg/m ³ (trä)	150 mg/m ³	
>100% av NGV	D-Sanering D-Bränsle A-Sanering	-	Sanerat i tipphall (Bio) Arbete i tipphall (Bio) Sanerat avfallsbunker
50-100% av NGV	A-Underhåll B-Underhåll B-Sanerare	-	Arbetat i avfallsbunker Tömt slangfilter (Bio) Sanerat pannhus (Bio)

ANALYSRESULTAT

Ämnen	Antal prov	Krav på åtgärd >100% av NGV	Rekommendation 50-100% av NGV	Kommentar
Totaldamm	27	Tippficka (bio)	FA-sändare (avfall)	
Inhalerbart damm		Saneringspersonal (avfall) Bränslepersonal (bio)	Underhållspersonal (avfall) Avfallsbunker	
Respriabelt damm	44	-	Avfallsbunker	
Metaller i totaldamm	25	-	-	3 prov påvisade Cd
Metaller i inhal. damm	6	-	-	Under detektionsgräns
Metaller i resp. damm	8	-	-	Under detektionsgräns
Kvarts	23	-	-	Under detektionsgräns

ANALYSRESULTAT

Analys	Antal prov	Krav på åtgärd >100% av NGV	Rekommendation 50-100% av NGV	Kommentar
Kvävedioxid	8	-	-	Under detektionsgräns
Fiber	7	-	-	Under detektionsgräns
Terpener	47	Bränslebunker Sållhus (bio) Bandgång (bio)	Bandgångar (bio)	
Endotoxiner	33	Bränslebunker Sållhus (bio) Tippficka	Bandgångar (bio) Sållhus (bio) Silo (bio)	

SUMMERING AV RESULTAT

- Genomförda luftkvalitétmätningar visade generellt mycket låga halter av föroreningar vid alla fyra anläggningarna under normal drift.
- Totalt analyserades 293 prov.

Antal prov > 100% av NGV	Antal prov 50-100% av NGV	Antal prov < 50% NGV	Antal prov under detektionsgräns
16	15	166	96
Krav på uppföljning med åtgärdsplan	Rekommendation av uppföljning med åtgärdsplan	Ingen uppföljning	Ingen uppföljning
Personal: Saneringspersonal Bränslepersonal Hantering av bränsle: Flisning Tippfickor Sällhus Bandgångar Avfallsbunker Bränslebunker	Personal: Underhållpersonal (avfall) Hantering av bränsle: Sällhus Bandgångar Dagsilo Hantering av sand/kalk/aska: FA-tömning (avfall)		Hantering av bränsle Bränsleinmatning Övriga områden: Pannhus Kontrollrum Kranhytt

REKOMMENDATIONER

- Åtgärdsplan för att utreda orsak

- Kontrollera ventilation i byggnader.
- Se över städrutiner.
- Se över städredskap, exempelvis dammsugning istället för sopning.
- Begräsning av arbetstid i extrema miljöer.
- Se över design av utrustning ex. täckta bandgångar stället för öppna.

- Skyltning (påbudsskylt) av området för upplysningsplikt till personal.

- Personlig skyddsutrustning

P3 filter: 99,95% avskiljningsgrad mot fasta, våta partiklar. Används även mot virus och bakterier.

MÄTSTRATEGI

För att kunna arbeta proaktivt med arbetsmiljöfrågor relaterat till luftkvalitet föreslås följande mätstrategi.

